

ระดับชาติ

ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา

ห้องประชุมย่อยที่ ๖ ห้อง ๓๐๒-๓๐๓

อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

National Conference Group 06 : Buddhist Studies and Philosophy

(Room 302-303)

ผู้ทรงคุณวุฒิ :

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แนวคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคมในสังคาลกสูตร The Concept of Social Organization in Singalakasutta

พระไพรวุฒิ อริยานุวัตร, ดร.*

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาแนวคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคมในสังคาลกสูตร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๓ ประการคือ ๑) สาระสำคัญเกี่ยวกับสังคาลกสูตร ๒) การจัดระเบียบทางสังคม และ ๓) แนวคิดการจัดระเบียบสังคมในสังคาลกสูตร จากการศึกษาพบว่าในสังคาลกสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงหลักจริยธรรมในส่วนที่เป็นข้อห้าม ข้อควรเว้น และจริยธรรมในส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมความมั่นคงแห่งชีวิตและสังคม เมื่อปฏิบัติแล้วจะมีแต่ความสุข “การจัดระเบียบสังคม” หมายถึง การจัดระบบ ระเบียบ แบบแผนของสังคม เพื่อเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อความสงบสุขของสมาชิกและสังคม เป็นการวางระเบียบให้สมาชิกในสังคมได้ยึดถือปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวม ในสังคาลกสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงหลักคำสอนที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคมได้หลายหมวด ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการจัดระเบียบสังคม

คำสำคัญ: การจัดระเบียบสังคม, สังคาลกสูตร

Abstract

This Article is to study The Concept of Social Organization in Singalakasutta. There are three purposes : 1) the content of Singalakastuta, 2) the Social Organization and 3) The Concept of Social Organization in Singalakasutta. From the study, It is found that in Singalakasutta the Buddha taught Ethical prohibition and regulation principle for strengthen stability in the life and society. When the person practices, they will be happy. The Social Organization means the systematization collocation and social stereotypes for to be the pattern in living together and for happiness in the society. in Singalakasutta the Buddha taught the many teachings concerning with the social norm. These are relation with the social organization.

Keywords: Social Organization, Singalakasutta

* อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

๑. บทนำ

การจัดระเบียบทางสังคม (Social organization) เป็นกระบวนการที่มีขอบเขตกว้างขวางมากเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมปรากฏการณ์สังคมหลายอย่าง เริ่มจากการจัดให้มีกฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ หลายอย่างเพื่อให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน เราอาจกล่าวถึงการจัดระเบียบระหว่างสามภรรยา การจัดระเบียบสังคมของกลุ่มอาชญากร การจัดระเบียบสังคมของหมู่บ้าน จนถึงการจัดระเบียบสังคมของสังคมไทย หรือการจัดระเบียบสังคมของโลกก็ได้ สังคมทุกประเภทจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมไม่มากก็น้อย ระเบียบสังคมเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคมทั้งหลาย การจัดระเบียบทางสังคม หมายถึง วิธีการที่คนในสังคมกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผน ในการอยู่ร่วมกันของสมาชิก โดยสมาชิกได้ยอมรับเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน และปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตร่วมกัน การจัดระเบียบสังคมมีความสำคัญเพราะว่า มนุษย์กับสังคมเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน กล่าวคือ เมื่อเกิดมา มนุษย์ก็ได้อยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่เนื่องจากมนุษย์ในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด เพื่อป้องกันการขัดแย้งระหว่างมนุษย์ในสังคม และเพื่อควบคุมแบบแผนแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบทางสังคม หากปล่อยให้มนุษย์แต่ละคนทำตามอำเภอใจโดยปราศจากการควบคุมแล้ว สังคมก็จะเกิดความวุ่นวายและขาดระเบียบแบบแผน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมเกิดสันติสุข หลักคำสอนในสังคาลกสูตร มีความสำคัญในแง่ที่เป็นหลักปฏิบัติของบุคคลที่อยู่รวมกันในสังคม ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดการจัดระเบียบสังคมที่ปรากฏในสังคาลกสูตร โดยมีประเด็นสำคัญที่จะศึกษาคือ สาระเกี่ยวกับสังคาลกสูตร แนวคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคม และการจัดระเบียบสังคมที่ปรากฏในสังคาลกสูตร

สาระเกี่ยวกับสังคาลกสูตร สังคาลกสูตร^๑ เป็นพระสูตรหนึ่งในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค มีรายละเอียดพอจะกำหนดได้ ดังนี้

ที่มาของชื่อ สังคาลกสูตร แปลว่า **พระสูตรว่าด้วยสังคาลมานพ** ชื่อนี้ตั้งตามชื่อบุคคลในพระสูตร อนึ่ง ในที่บางแห่งเรียกชื่อพระสูตรต่างออกไป เช่น สังคาลกสูตรก็มี สีคาโลวาทสูตรก็มี สีคาโลวาทสูตรก็มี ทั้ง ๒ ชื่อสุดท้ายนี้ แปลว่า พระสูตรว่าด้วยโอวาทที่ทรงแสดงแก่สีคาลหรือสังคาลมานพ

ที่มาของพระสูตร พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่มานพชื่อสีคาลกะ (สีคาละ หรือสองคาละในบางแห่ง) ขณะเสด็จออกจากพระเวฬุวันเข้าไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ เพื่อทรงแนะนำให้หัวหน้าศิษตามแบบของอริยวินัย (แบบพุทธ)

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒-๒๗๔/๑๙๙-๒๑๘).

รูปแบบของพระสูตร รูปแบบของสังคาลสูตรเป็นแบบบรรยายโวหารแบบถาม-ตอบ และมีคาถาประพันธ์ประกอบ เวยายกรณภาษิตด้วย

ใจความสำคัญของพระสูตร ภาคอุทเทส

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทอดพระเนตรเห็นสังคาลมาณพกำลังไหว้ทิศอยู่แต่เช้าตรู่ มีผมและผ้าเปียกปอน จึงตรัสถามเพื่อชวนสนทนาว่า กำลังทำอะไร เมื่อเขากราบทูลว่า กำลังไหว้ทิศตามคำสั่งก่อนบิดาจะตาย จึงตรัสว่า ในอริยวินัยเขาไม่ได้ไหว้ทิศกันแบบนี้ เขาทูลถามว่า ในอริยวินัย เขาไหว้ทิศกันอย่างไร

ตรัสตอบว่า พระอริยสาวกเว้นจากบาปกรรม ๑๔ ประการ คือ กรรมกิเลส ๔ เหตุ ๔ ประการที่ทำให้บาปกรรม และอบายมุข ๖ ประการ ซึ่งว่าเป็นผู้ปิดบังทิศทั้ง ๖ ปฏิบัติเพื่อครองโลกทั้งสอง ทำให้เกิดความยินดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^๒

หลังจากแสดงพระสูตรนี้จบแล้ว สังคาลมาณพมีความเลื่อมใส ได้แสดงตนเป็นอุบาสก นับถือพระรัตนตรัยตลอดชีวิต ส่วนรายละเอียดของภาคอุทเทส จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

ข้อสังเกต ในพระสูตรนี้ มีข้อที่น่าสังเกต ๒ ประการคือ ๑) ทำไมบิดาของสังคาลมาณพจึงสั่งกำชับก่อนตายให้ลูกไหว้ทิศ และ ๒) ทำไมพระพุทธเจ้าจึงแสดงเรื่องนี้

ข้อสังเกตทั้ง ๒ ประการนี้ มีกล่าวไว้ในอรรถกถา ที่ฌนิกาย ปาฎิกวรรค มีใจความพอสรุปได้ดังนี้

๑. สังคาลมาณพเป็นบุตรของคหบดีมหาศาลคนหนึ่งของกรุงราชคฤห์ เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งคหบดีและภรรยาเป็นพระโสดาบัน แต่บุตรไม่มีศรัทธาในพระศาสนา เมื่อบิดามารดาแนะนำให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและพระมหาเถระมีท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ เป็นต้น ผู้เป็นบุตรมักจะตอบว่า เขาไม่มีกิจที่จะเข้าไปหาสมณะเหล่านั้น การเข้าไปหาสมณะจะต้องไหว้ การน้อมตัวลงไหว้ทำให้เจ็บหลัง การนั่งคุกเข่าทำให้เจ็บเข่า การนั่งบนพื้น ทำให้เสื้อผ้าแปดเปื้อน เศร้าหมอง เก่าเร็ว การเข้าไปนั่งใกล้ทำให้ต้องสนทนาพูดจา กัน ซึ่งจะนำไปสู่ความสนทนสนม และต้องนิมนต์ให้รับจีวร บิณฑบาต เป็นต้น ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองทรัพย์เปล่า ๆ ด้วยเหตุนี้ บิดา-มารดาจึงเลิกแนะนำต่อมา เมื่อบิดาป่วยหนัก นอนชมอยู่บนเตียง ได้สั่งสังคาลมาณพก่อนตายให้หมั่นไหว้ทิศ ทั้งนี้โดยหวังว่า สังคาลมาณพคงไม่เข้าใจความหมาย และต้องไหว้ทิศอย่างที่คนทั่วไปไหว้

^๒ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๑-๔๒.

ซึ่งจะเป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคหรือพระอริยสาวกเห็นเข้าแล้วจะช่วยแนะนำให้เข้าใจความหมายตามเจตนาของตนได้^๓

๒. ตอนเช้าตรู่ของวันที่ทรงแสดงพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูหมู่สัตว์ที่ควรโปรดตามพุทธกิจประจำวัน ทรงเห็นอุปนิสัยของสิ่งคาลกมาณพ จึงเสด็จมาเทศน์สอนเรื่องนี้ตามที่เป็นบิดาประสงค์ และทรงมุ่งหมายให้พระธรรมเทศนานี้เป็น **คิหิวินัย** คือข้อปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์สืบต่อไปด้วย

หลักจริยธรรมในสังคาลกสูตร จริยธรรม หมายถึง หลักธรรมที่ควรประพฤติ ควรปฏิบัติ มีความหมายทั้ง ๒ ลักษณะคือ ควรประพฤติเพื่อให้เกิดความดีงามหรือเป็นสิ่งที่ควรกระทำ และเป็นสิ่งที่พึงงดเว้น เพราะถ้าไม่งดเว้นและไปประพฤติเข้าก็จะเกิดความเสียหายหรือเกิดโทษ จริยธรรมในสังคาลกสูตร แบ่งออกเป็น ๒ หมวด ซึ่งการแบ่งเช่นนี้ ผู้รายงานแบ่งตามลักษณะของเนื้อหา คือ

๑) **หลักจริยธรรมในส่วนที่เป็นข้อห้าม** ข้อที่ไม่ควรปฏิบัติ มีอยู่ ๑๘ ประการ แบ่งเป็น ๔ หมวด ดังนี้

หมวดที่ ๑ กรรมกิเลส ๔

กรรมกิเลส แปลว่า กรรมเป็นเครื่องเศร้าหมอง หรือเครื่องเศร้าหมองคือกรรม ในอรรถกถาอธิบายไว้ว่า เมื่อบุคคลมีกิเลสในใจ ย่อมจะสามารถทำกรรมได้ คนที่ไม่มีกิเลส ย่อมไม่สามารถทำกรรมได้ อย่างเช่น คนมีกิเลสเท่านั้น ย่อมฆ่าสัตว์ คนไม่มีกิเลสย่อมไม่ฆ่าสัตว์^๔ กรรมกิเลสมี ๔ ประการคือ

๑. กรรมกิเลสคือปาณาติบาต
๒. กรรมกิเลสคืออทินนาทาน
๓. กรรมกิเลสคือกาเมสมิฉฉาจาร
๔. กรรมกิเลสคือมุสาวาท^๕

กรรมกิเลส ๔ ประการนี้เป็นหลักปฏิบัติที่ผู้ครองเรือนจะต้องงดเว้นให้ได้ก่อน หากพิจารณาเนื้อหาของกรรมกิเลส ๔ แล้ว จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักประกันชีวิตไว้ ๔ อย่างคือ ปาณาติบาต เป็นหลักชีวิตของมนุษย์ อทินนาทาน เป็นหลักประกันทรัพย์สิน กาเมสมิฉฉาจาร เป็นหลักประกันครอบครัว และ มุสาวาท เป็นหลักประกันสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเว้นกรรมกิเลส ๔ ก็คือการงดเว้นจากการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นนั่นเอง ไม่ล่วงละเมิดสิทธิที่คนอื่นครอบครอง ตั้งแต่สิทธิในด้านชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว และสังคม

^๓ ที.ปา.อ.(บาลี) ๒๔๒/๑๓๓.

^๔ ที.ปา.อ.(บาลี) ๒๔๕/๑๓๕.

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๐.

หมวดที่ ๒ เหตุ ๔ ประการ (อคติ ๔ ประการ)

อคติ แปลว่า ความลำเอียง ความลำเอียงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนทำกรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การทำกรรมของแต่ละคน ย่อมมีอคติข้อใดข้อหนึ่งเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ ในพระไตรปิฎก เรียกอคติ ๔ ว่า ฐานะ คนผู้ครองเรือน จึงไม่ควรทำบาปกรรม เพราะถูกอคติครอบงำ อคติ ๔ ประการมีดังนี้

๑. มีฉันทาคติ ทำบาปกรรม
๒. มีโทสาคติ ทำบาปกรรม
๓. มีโมหาคติ ทำบาปกรรม
๔. มีโมหาคติ ทำบาปกรรม^๖

หมวดที่ ๓ อบายมุข ๖ ประการ

อบายมุข แปลว่า ปากทางแห่งความเสื่อม (อบาย แปลว่า เสื่อม มุข ปาก,ทาง) ความเสื่อมในที่นี้ หมายถึงความเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของผู้ครองเรือน ทรัพย์สมบัติที่หามาได้ด้วยหยาดเหงื่อแรงงาน ย่อมนำมาซึ่งความปลาบปลื้มแก่บุคคลอยู่เสมอ แต่ทรัพย์สินที่ได้มาทั้งหลาย ย่อมจะเสื่อมสูญไป หากบุคคลมัวสุขหรือไปเกี่ยวข้องอบายมุขข้อใดข้อหนึ่งหรือหลาย ๆ ข้อ ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า เป็นปากทางแห่งความเสื่อม (แห่งโภคทรัพย์)

ในสังคาลสูตร พระผู้มีพระภาคได้แสดงประเภทอบายมุขไว้ ดังนี้^๗

อบายมุข ๖ ประการ ๑) การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ๒) การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน ๓) การเที่ยวดูมหรสพ ๔) การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ๕) การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร ๖) การหมกมุ่นในความเกียจเกียจคร้าน

หมวดที่ ๔ มิตรเทียม ๔ ประเภท

ในสังคาลสูตร ได้พูดถึงมิตรเทียม (มิตรปฏิรูป) ไว้ ๔ ประเภทคือ^๘

๑. คนที่ถือเอาประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว
๒. คนดีแต่พูด
๓. คนพูดประจบ
๔. คนที่เป็นเพื่อนชักนำไปทางเสื่อม

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๑.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗-๒๕๓/๒๐๒-๒๐๕. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ที.ปา.อ. ๒๔๗/๑๓๖-๑๔๐

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๔-๒๕๙/๒๐๗-๒๐๙. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ที.ปา.อ. ๒๕๔/๑๔๐-๑๔๑.

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในส่วนของจริยธรรมที่เป็นข้อห้ามจะเห็นได้ว่า แต่ละหมวดจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือหมวดกรรมกิเลส ๔ กล่าวถึงหลักประทับทางสังคม ๔ ประการ อกติ ๔ เป็นหลักเพื่อการงดเว้นไม่ทำบาป อบายมุข ๖ ไม่ควรปฏิบัติ หากกำลังสร้างเนื้อสร้างตัว เพราะจำนำไปสู่ความฉิบหายด้านทรัพย์สินเงินทอง

๒) หลักจริยธรรมในส่วนที่เป็นข้อให้ปฏิบัติ แบ่งออกเป็น ๔ หมวดเช่นเดียวกัน ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ มิตรแท้ ๔ ประเภท จะสืบเนื่องมาจากหัวข้อที่แล้ว ที่กล่าวถึงมิตรเทียม ๔ ประเภท พร้อมทั้งลักษณะมิตรเทียมแต่ละประเภท เมื่อกล่าวถึงมิตรเทียมแล้ว ก็ต้องกล่าวถึงมิตรแท้ หรือมิตรผู้มีใจดี ซึ่งก็แบ่งประเภทและลักษณะเช่นเดียวกับมิตรเทียม คือ^๙

๑. มิตรผู้มีอุปการะ
๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์
๓. มิตรแนะนำประโยชน์
๔. มิตรมีความรักใคร่

หมวดที่ ๒ หลักการใช้จ่ายทรัพย์ ๔ ส่วน^{๑๐}

ในหนังสือธรรมนุญชีวิต^{๑๑} ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักการใช้จ่ายทรัพย์ไว้ ดังนี้ เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว รู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วนที่เรียกว่า โภควิภาค ๔ คือ

- เอเกน โภเค ภูญเชยย ๑ ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง และทำประโยชน์

- ทวีหิ กมมํ ปโยชเย ๒ ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบการงาน
- จตตุถณ นิธาเปยย อิก ๑ ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

พึงเข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครอง โภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายใดๆมิได้ ดังนั้น เมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว พึงปฏิบัติต่อทรัพย์หนึ่งส่วนแรกตามหลักโภคาทียะ(ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคะ หรือ เหตุผลที่อธิบายควรยึดถือ ในการที่จะมีหรือครอบครองทรัพย์สมบัติ) ๕ ประการ ดังพุทธพจน์ว่า

^๙ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๐-๒๖๔/๒๐๙-๒๑๑, ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ที.ปา.อ. ๒๖๐-๒๖๕/๑๔๒-๑๔๔.

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๒

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมนุญชีวิต, แหล่งที่มา: <http://www.pantip.com/café/religious/topic>

อริยสาวกแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว

๑. เลี้ยงตัว เลี้ยงมารดาบิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข

๒. บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข

๓. ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดภัยจากภัยอันตราย

๔. ทำพละ คือ สละเพื่อบำรุงและบูชา ๕ อย่าง ๑) ญาติพละ สงเคราะห์ญาติ ๒) อติพละ ต้อนรับแขก ๓) ปุพพเปตพละ ทำบุญหรือสักการะอุทิศผู้ล่วงลับ ๔) ราชพละ บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น ๕) เทวตาพละ ถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ เหล่าบรรพชิตผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมีวิมา

เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี^{๑๒}

หมวดที่ ๓ การปิดบังทิศทั้ง ๖ การปิดบังทิศทั้ง ๖ ในที่นี้หมายถึง การปิดช่องว่างระหว่างตนกับผู้ที่เกี่ยวข้อง คือการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ โดยมีตัวเราเป็นศูนย์กลาง ปกปิดในที่นี้คือการไม่ให้ความบกพร่องนั่นเอง เรียกเป็นภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า ทั้ง ๖ ทิศ ในสังคาลสูตรได้กล่าวถึงทิศ ๖ และบทบาทหน้าที่ของการกระทำร่วมกันของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในทิศทั้ง ๖ ดังนี้^{๑๓}

ประเภทแห่งทิศ ๖ ทิศหก บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ดุจทิศที่อยู่รอบตัวจัดเป็น ๖ ทิศ ดังนี้

๑. ปุริตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา

๒. ทักขินทิศทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์

๓. ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามเณรภรรยา

๔. อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย

๕. อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์

๖. เหมฐิมทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง

บทบาทหน้าที่ของบุคคลในแต่ละทิศ

๑. **ปุริตถิมทิศ** ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา มารดาบิดาอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้

๑. ห้ามปรามจากความชั่ว

^{๑๒} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๔๘.

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๒/๒๑๒-๒๑๖ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ที.ปา.อ. ๒๖๖-๒๗๓/๑๔๔-๑๕๐

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
 ๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
 ๔. หาคู่ครองที่สมควรให้
 ๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร
- บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ดังนี้
๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ
 ๒. ช่วยทำกิจของท่าน
 ๓. ดำรงวงศ์สกุล
 ๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
 ๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน
๒. **ทักษิณทิส** ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ ครูอาจารย์อนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้
๑. ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
 ๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
 ๓. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
 ๔. ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อน
 ๕. สร้างเครื่องคุ้มกันภัยในสารทิส
- ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ดังนี้
๑. ลูกต้อนรับแสดงความเคารพ
 ๒. เข้าไปหา
 ๓. ใฝ่ใจเรียน
 ๔. ประณินบัติ
 ๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ
๓. **ปัจฉิมทิส** ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามิภรรยาสามิพึงบำรุงภรรยา ดังนี้
๑. ยกย่องสมฐานะภรรยา
 ๒. ไม่ดูหมิ่น
 ๓. ไม่นอกใจ
 ๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้
 ๕. หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญ ตามโอกาส
- ภรรยาอนุเคราะห์สามิ ดังนี้
๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
 ๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
 ๓. ไม่นอกใจ
 ๔. รักษาสมบัติที่หามาได้

๕. ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

๔. **อุตตริทิส** ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย พึ่งบำรุงมิตรสหาย ดังนี้

๑. เผื่อแผ่แบ่งปัน
๒. พุดจามีน้ำใจ
๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
๔. มีตนเสมอร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย
๕. ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

มิตรสหายอนุเคราะห์ตอบ ดังนี้

๑. เมื่อเพื่อนประมาทช่วยรักษาป้องกัน
๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน
๓. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

๕. **อุปริมทิส** ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ คฤหัสถ์พึ่งบำรุงพระสงฆ์ ดังนี้

๑. จะทำอะไรก็ดีทั้งทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

พระสงฆ์อนุเคราะห์คฤหัสถ์ ดังนี้

๑. ห้ามปรามจากความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
๖. บอกรทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

หมวดที่ ๔ สังคหัตถ์ ๔ ประการ

สังคหัตถ์ หมายถึง สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์ ในสิ่งกาลกสตรกล่าวเรื่องสังคหัตถ์ สรุปไว้ในคาถาทอนท้ายพระสูตรว่า

...ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อัถถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ในโลกนี้ และสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิมสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าสังคหธรรมเหล่านี้

ไม่มี มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิต เล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านี้จึงถึงความเป็นใหญ่และเป็น ผู้นำสรรเสริญ^{๑๔}

จากพระพุทธรูปนี้ แสดงเรื่องสังคหธรรม (ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์) เป็นธรรม เครื่องอุ้มชูโลก ให้เป็นไปได้อยู่ เหมือนลีมสลักเพลารถ ที่ทำให้ตัวรถแล่นไปได้ สังคหธรรมมี ๔ ประการคือ ๑) ทาน การให้ ๒) เพียรวิชชะ วาจาเป็นที่รัก ๓) อุตถจริยา การประพฤติ ประโยชน์ และ ๔) สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ

จากที่กล่าวมาในรายละเอียดของหลักจริยธรรมที่ปรากฏในสังคาลกสูตร พอจะ มองเห็นภาพได้ว่า หลักจริยธรรมที่ปรากฏในพระสูตรนี้มีอยู่ ๒ ลักษณะคือ

๑. หลักจริยธรรมในส่วนที่เป็นข้อห้าม เป็นหลักปฏิบัติในแง่การงดเว้น ไม่ควร ปฏิบัติ ควรหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล ประกอบไปด้วยเรื่องกรรมกิเลส ๔ อคติ ๔ อบายมุข ๖ และ เรื่องมิตรเทียม คนที่ไม่ควรคบอีก ๔ ประเภท หลักจริยธรรมเหล่านี้ เป็นหลักที่ครอบคลุม การดำเนินชีวิต สำหรับผู้เริ่มชีวิตการครองเรือน เป็นข้อเว้น หรือห้าม ซึ่งจะสังเกตว่า พระ พุทธองค์ แสดงเอาไว้เป็นลำดับต้น

๒. หลักจริยธรรมในส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติ เป็นหลักที่ส่งเสริมความมั่นคงแห่งชีวิต และสังคม เมื่อปฏิบัติแล้ว จะมีแต่ความสุข ประกอบไปด้วย มิตรผู้มีใจดี หรือมิตรแท้ ๔ ประเภท หลักการใช้จ่ายทรัพย์ ให้เกิดประโยชน์ การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในระดับต่าง ๆ ทางสังคม หรือทิศ ๖ รวมไปถึงเรื่องสังคหธรรม

๒. การจัดระเบียบสังคม

เมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จึงมีพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่ แตกต่างกัน แต่มนุษย์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ด้วยตนเองทั้งหมด จึงต้อง แสวงหาแนวทางที่จะได้มาซึ่งความต้องการนั้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ไม่กระทบกระเทือนต่อ บุคคลอื่น สังคมจึงต้องมีการจัดระเบียบสังคมขึ้นเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกันหรือเพื่อเป็น แบบแผนของการดำเนินชีวิตในร่วมกันในสังคม

ความหมายของการจัดระเบียบสังคม

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการจัดระเบียบสังคม ไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้

เจลิเยว ฤกษ์รุจิพิมล^{๑๕} ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า “การจัดระเบียบสังคม” หรือ “ระบียบสังคม” (Social Order) หรือโครงสร้างสังคม (Social Structure) เป็นคำที่ นักสังคมวิทยามักใช้แทนกันในความหมายทำนองเดียวกันคือ หมายถึง แบบแผนหรือ

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๓/๒๑๘.

^{๑๕} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคนอื่น ๆ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๖. (กรุงเทพมหานคร : โรง พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๙.

กฎเกณฑ์ทั้งหลาย อันเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างบุคคลและกลุ่มซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคม

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๖} ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า “การจัดระเบียบสังคม” หรือ “องค์การสังคม” หมายถึง การจัดหน่วยหรือกลุ่มของสังคมเป็นส่วนย่อยอย่างมีระบบ โดยคำนึงถึงเรื่องเพศ อายุ เครือญาติ อาชีพ ทรัพย์สิน เอกสิทธิ์ อำนาจ สถานภาพ เป็นต้น แต่ละส่วนย่อยมีภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยมีแบบอย่างกฎหมาย ระเบียบ รวมทั้งประเพณี เป็นแนวดำเนินการหรือปฏิบัติสังคมในทางสังคมวิทยาก็คือระบบองค์การที่ซับซ้อนนั่นเอง

สุพิศวง ธรรมพันธธา^{๑๗} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การจัดระเบียบสังคม” หมายถึง การจัดระบบหรือโครงสร้างของสังคมที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ จนเกิดความสงบสุขทางสังคมขึ้น ซึ่งย่อมต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง และเลือกสรรแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกตลอดทั้งระเบียบวิธีควบคุมทางสังคมที่มีประสิทธิผล กำหนดให้เป็นแนวปฏิบัติของมวลสมาชิก

ณรงค์ เส็งประชา^{๑๘} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การจัดระเบียบสังคม” เป็นการวางรูปแบบของพฤติกรรมและกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มคน โดยอาศัยการวางบรรทัดฐานเพื่อให้สมาชิกในสังคมใช้เป็นแนวปฏิบัติ กำหนดสถานภาพและบทบาท และมีการควบคุมเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วอาจสรุปได้ว่า “การจัดระเบียบสังคม” หมายถึง การจัดระบบ ระเบียบ แบบแผนของสังคม ให้สมาชิกใช้เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อความสงบสุขของสมาชิกและสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การวางระเบียบให้สมาชิกในสังคมได้ยึดถือปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวม นั่นเอง

สาเหตุของการจัดระเบียบสังคม

การจัดระเบียบสังคมเกิดจากสาเหตุสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. ความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมอย่างสงบสุข ไม่มีความขัดแย้งหรือความวุ่นวาย^{๑๙}

^{๑๖} พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๒๔), หน้า ๓๕๔.

^{๑๗} สุพิศวง ธรรมพันธธา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ภูมิไทย, ๒๕๔๓) หน้า ๕๕.

^{๑๘} ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๐.

^{๑๙} สุพิศวง ธรรมพันธธา, มนุษย์กับสังคม, หน้า ๕๕.

๒. ความเข้าใจร่วมกันในกฎเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติที่บุคคลควรยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ซึ่งรวมถึงความผูกพันซึ่งกันและกัน การร่วมมือ การแข่งขัน การขัดแย้งต่าง ๆ ความสัมพันธ์นี้จะนำไปตามแบบอย่าง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับระเบียบบรรทัดฐาน สถานภาพและบทบาทของบุคคลที่ติดต่อสัมพันธ์กัน ซึ่งบุคคลจะมีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกัน^{๒๐}

ประเภทของการจัดระเบียบสังคม

การจัดระเบียบสังคม มีมากมายหลายประเภท แต่ในรายงานนี้จะศึกษาเฉพาะเรื่อง บรรทัดฐานทางสังคม เพียงประการเดียว

บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) หมายถึงระเบียบกฎเกณฑ์ แบบแผนพฤติกรรม หรือค่านิยมที่สังคมกำหนดให้บุคคลยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน บรรทัดฐานจึงเป็นแบบแผนความประพฤติร่วมกันของสมาชิกในสังคมนั้นเอง

บรรทัดฐานทางสังคมเป็นทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาตให้บุคคลกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมบางอย่าง กล่าวคือ ถ้าพฤติกรรมนั้นสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นก็จะเป็นข้อห้าม แต่ถ้าเป็นพฤติกรรมที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในสังคมก็จะเป็นข้ออนุญาต เช่น สังคมทุกสังคมไม่ให้มีการเข่นฆ่ามนุษย์ด้วยกัน แต่ในยามศึกสงครามก็จะไม่ใช่ข้อห้ามต่อไป เป็นต้น

ประเภทของบรรทัดฐานทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ บรรทัดฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมภายนอก และบรรทัดฐานเกี่ยวกับความคิดความเชื่อ

๑. บรรทัดฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมภายนอก เป็นบรรทัดฐานที่มีผลต่อการกระทำที่ปรากฏออกมาโดยตรง มี ๓ ประเภทคือ วิถีประชา จารีต และกฎหมาย

วิถีประชา เป็นแบบแผนในการปฏิบัติหน้าที่ที่ทุกคนในสังคมปฏิบัติกันโดยทั่วไป จนเกิดเป็น ความเคยชิน ไม่ต้องมีศีลธรรมและกฎหมายบังคับ ผู้ไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่ได้ รับโทษ เพียงแค่ถูกนินทา เช่น ในการรับประทานอาหาร ควรใช้ช้อนกลาง ตักอาหาร หากไม่ใช้ช้อนกลางก็ไม่มีความผิด เป็นแค่ถูกตำหนิว่า ไม่มี มารยาทในการรับประทานอาหาร วิถีประชาแต่ละสังคม มีความแตกต่างกันไป แต่ละสังคม จึงทำให้มีวัฒนธรรมแตกต่างกันไป นอกจากนี้แล้ววิถีประชา ยังรวมไปถึงเรื่องงานพิธี และเรื่องมารยาทในสังคม

จารีต มีความหมายเหมือนคำว่า “ศีลธรรม” จารีตเป็นบรรทัดฐานที่ทุกคนในสังคม จะต้องกระทำเป็นประจำจนเป็นต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสวัสดิภาพของสังคม จารีตมีความสำคัญกว่าวิถีประชา เป็นเรื่องของความรู้สึกว่า สิ่งใดผิด สิ่งใดถูก ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกสังคมลงโทษ หรือได้รับการตำหนิอย่างรุนแรง ในสังคมไทยมี

^{๒๐} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, หน้า ๒๐.

จารีตบางอย่างที่สำคัญมาก แม้มีได้นำไปบัญญัติเป็นกฎหมาย เช่น ความกตัญญู ระบบอาวุโส ความซื่อสัตย์ระหว่างสามี ภรรยา การแสดงความเคารพผู้ใหญ่ ฯลฯ

กฎหมาย หมายถึง บรรทัดฐานที่กำหนดไว้ในระเบียบแบบแผน ซึ่งผู้มีอำนาจทางการปกครองบ้านเมืองได้กำหนดขึ้น เพื่อบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามหรือห้ามมิให้กระทำ หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามบทบัญญัติ บรรทัดฐานทางสังคม มีทั้งวิธีประชา และจารีตแล้ว แต่ต้องมีกฎหมายเพื่อบังคับใช้ด้วย เพราะกฎหมายมีความสำคัญดังนี้

๑. สังคมประกอบด้วยกลุ่มคนที่แตกต่างกัน มีความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มอยู่เสมอ กฎหมายจึงมีความสำคัญ ในการ ขจัด ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หากไม่มีกฎหมาย กลุ่มก็จะต้อง ขจัด ความ ขัดแย้งกันเอง ตัดสินกันเองเป็นส่วนตัว ซึ่งจะไม่มีความยุติธรรมต่อคู่ ขัดแย้ง

๒. วิธีประชา และจารีต มีลักษณะถาวรยาวนาน เปลี่ยนแปลงยาก ไม่ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่กฎหมายจะเปลี่ยนแปลง ให้เข้ากับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ได้เร็วกว่า

๓. กฎหมายมีอำนาจบังคับ มีบทบัญญัติลงโทษ มีเจ้าหน้าที่ จัดการ กับผู้ทำผิด กฎหมาย วิธีประชาและจารีตไม่มีอำนาจบังคับ สถานภาพ คือตำแหน่งที่ได้รับจากการเป็น สมาชิกของสังคม^{๒๑}

๒. บรรทัดฐานเกี่ยวกับความคิดความเชื่อ เป็นบรรทัดฐานทางจิตใจที่มีอิทธิพลเหนือเจตคติ เหนือการตัดสินใจ และเหนือพฤติกรรมของมนุษย์ บรรทัดฐานเกี่ยวกับความคิดความเชื่อที่สำคัญ ได้แก่ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม และอุดมการณ์

ความเชื่อ คือการที่บุคคลยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริง เป็นสิ่งที่ให้ความไว้วางใจ ความเชื่ออาจจะไม่ใช่ความจริงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ก็ได้ ความเชื่อเป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย และมีอิทธิพลต่อบรรทัดฐานของมนุษย์ในแต่ละสังคมเป็นอย่างมาก เพราะบรรทัดต่าง ๆ เกิดจากความเชื่อของสมาชิกในสังคมนั้นเอง^{๒๒}

ศาสนา หมายถึง หลักคำสอนเกี่ยวกับความดี ความชั่ว เพื่อให้มนุษย์พัฒนาตนเอง จากความเป็นมนุษย์ไม่สมบูรณ์ไปสู่ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ มนุษย์ใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางใจเพื่อให้กำกับความคิดและการกระทำทั้งทางกาย ทางวาจาให้มุ่งไปสู่ความดีและจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิต^{๒๓}

^{๒๑} แหล่งที่มา: <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc1/so31-1-3.htm>

^{๒๒} ภาคใต้, กลุ่มวิทยาลัยครู, **ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร พิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๙.

^{๒๓} คณิต เขียววิชัย และคนอื่นๆ, **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘), หน้า ๒๔๐.

อุดมการณ์ เป็นระบบแห่งความคิดความเชื่อที่ทำให้บุคคลเชื่อว่าสภาวะการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสิ่งดีเลิศจึงชักจูงให้ผู้อื่นเห็นชอบ และกระทำหรือปฏิบัติกรต่าง ๆ เพื่อสร้างสภาวะการณ์เหล่านั้นให้บังเกิดขึ้น หรืองดเว้นการกระทำ หรือปฏิบัติกรใด ๆ ที่อาจมีผลทำลายสภาวะการณ์ที่เห็นว่าดีเลิศนั้นเสีย อุดมการณ์มีลักษณะเป็นหลักการ มติหรือแนวความคิดที่บุคคล ชนชั้น หรือกลุ่มยึดถือเป็นแนวทางหลัก หรือเป็นเครื่องชี้แนะหรือเป้าหมายสำคัญของการกระทำเป็นตัวเชื่อมระหว่างความคิดกับการกระทำหรือการปฏิบัติทั่วๆ ไปของบุคคล โดยเป็นการกระทำที่มีความหมายแน่นอน

ค่านิยม หมายถึง ความคิด พฤติกรรม และสิ่งต่าง ๆ ที่คนในสังคมเห็นว่ามีความสำคัญ ยึดถือเป็นหลักประจำใจในการปฏิบัติ ค่านิยมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและความคิดเห็นของคนในสังคมอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ ค่านิยมของบุคคลและค่านิยมของสังคม ค่านิยมของบุคคล เป็นค่านิยมที่บุคคลยึดเป็นหลักและเป็นแนวทางในการปฏิบัติซึ่งอาจจะเหมือนกันหรือแตกต่างกับค่านิยมของบุคคลอื่นก็ได้ ค่านิยมของสังคม เป็นค่านิยมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือเป็นหลัก และเป็นแนวทางในการปฏิบัติ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไป

การบังคับใช้บรรทัดฐาน การที่จะทำให้บรรทัดฐานเป็นที่ยอมรับและนำมาปฏิบัติในสังคมนั้น จะต้องมีการบังคับใช้ ๒ วิธี ดังนี้

บทลงโทษทางสังคมที่ใช้บังคับหรือควบคุมให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม หรือที่เรียกว่า การบังคับหรือสหธานุมัติ (Sanctions) นั้น มี ๒ แบบดังนี้

๑. สหธานุมัติเชิงบวก (Positive sanctions) คือ การให้รางวัลสำหรับผู้ที่ทำถูกต้อง ซึ่งอาจเป็นการให้รางวัลอย่างเป็นทางการ (Formal positive sanctions) เช่น การประกาศเกียรติคุณ หรืออาจเป็นการให้รางวัลอย่างไม่เป็นทางการ (Informal positive sanctions) เช่น พุดชมเชย

๒. สหธานุมัติเชิงลบ (Negative sanctions) คือ การลงโทษกับผู้ที่ละเมิดบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งอาจเป็นการลงโทษอย่างเป็นทางการ (Formal negative sanctions) เช่น การจำคุก ปรับ หรืออาจเป็นการลงโทษอย่างไม่เป็นทางการ (Informal negative sanctions) เช่น การไม่คบค้าสมาคมด้วย การเนรเทศออกไปจากสังคม เป็นต้น^{๒๔}

บรรทัดฐานทางสังคมจึงทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นในสังคม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมาก เช่น เมื่อสมาชิกของสังคมมีบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตประจำวันแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องใช้การตัดสินใจว่า สิ่งใดควรหรือไม่ควรปฏิบัติ ควรปฏิบัติสิ่งใดก่อน สิ่งใดจะช่วยให้การทํากิจกรรมและการดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยดี เป็นต้น^{๒๕}

^{๒๔} <http://www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/225101/Leason 5>

^{๒๕} ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, หน้า ๑๓๔.

๓. การจัดระเบียบสังคมในสังคาลกสูตร

การจัดระเบียบสังคมในสังคาลกสูตร กล่าวหลักปฏิบัติไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานแห่งความประพฤติ ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การจัดระเบียบสังคมมีหลายประเภท แต่จะกล่าวเฉพาะเรื่องบรรทัดฐานทางสังคมเท่านั้น หากพิจารณาดูเนื้อหาในสังคาลกสูตรแล้วจะเห็นว่า มี ๒ ลักษณะ คือลักษณะที่เป็นข้อห้าม และลักษณะที่เป็นข้ออนุญาต เนื้อหาเหล่านี้แหละที่สะท้อนให้เห็นการจัดระเบียบสังคมในส่วนที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม ในรายงานนี้จะยึดเอากรอบของบรรทัดฐานทางสังคมตามแนวสังคมวิทยามาเป็นแบบ แล้ววิเคราะห์หลักคำสอนในสังคาลกสูตร ดังนี้

๑. หลักจริยธรรมในสังคาลกสูตร มีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ เป็นที่น่าสังเกตว่า การแสดงธรรมในพระสูตรต่างๆ หากจะต้องพูดถึงสิ่งที่เป็นคู่กันแล้ว เช่น ความดี ความชั่ว บุญ บาป กุศล อกุศล พระองค์จะพูดถึงสิ่งที่ไม่ดีก่อน แล้วจึงจะพูดถึงที่ดีภายหลัง คล้าย ๆ กับเป็นการชี้โทษก่อนแล้วจึงชักชวน

ในสังคาลกสูตร จะเริ่มด้วยการงดเว้นสิ่งที่จะทำให้เกิดความเศร้าหมอง ๔ ประการ (กรรมกิเลส) คือการฆ่า หรือเบียดเบียนบุคคลอื่นให้ได้รับความเดือดร้อน การงดเว้นจากการลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น การงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม หรือผิดประเวณี และการงดเว้นจากการพูดเท็จ จะเห็นได้ว่า ข้อห้าม ๔ ข้อนี้ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข หรือเป็นหลักประกันสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ว่า ถ้าคนในสังคมใดงดเว้นกรรมกิเลส (โดยความหมายก็คือการมีศีล ๕ นั้นเอง แต่ในที่นี้พูดถึงแค่ ๔ ข้อ เพราะศีล ๔ ข้อแรกเกี่ยวข้องกับสังคม) สังคมนั้นก็เป็นสังคมที่มีความสงบสุข เพราะคนไม่ละเมิดสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็สิทธิด้านร่างกาย ทรัพย์สิน ครอบครั

นอกจากเรื่องกรรมกิเลสแล้ว ยังสอนเรื่องอคติ ๔ ประการ ซึ่งเป็นหลักความยุติธรรมในใจ หมายความว่า เมื่อบุคคลจะทำสิ่งใด ๆ จะต้องปราศจากความลำเอียง ให้เอาความถูกต้องเป็นหลักมากกว่าความถูกต้อง อย่ายึดติดสินอะไร เพราะเห็นแก่ความชอบพอกัน เพราะความโกรธไม่พอใจ เพราะความเกรงกลัว หรือเพราะความหลงไม่รู้จริง

สอนเรื่องการหลีกเลี่ยงหรืองดเว้นสิ่งที่จะนำไปสู่ความเสื่อมที่เรียกว่า อบายมุข ๖ ประการ ซึ่งอบายมุขทั้ง ๖ ประการนี้ ถ้าใครไปเกี่ยวข้องแล้วก็จะมีความเสื่อม ไม่มีความสำเร็จ นอกจากนี้ยังได้สอนเรื่องการคบมิตร ให้หลีกเลี่ยงมิตรที่ไม่ดี (มิตรเทียม)

หลักจริยธรรมในส่วนที่เป็นข้อห้ามนี้ ก็เหมือนกับบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งก็มีทั้งข้อห้ามและข้อให้ปฏิบัติ

๒. บรรทัดฐานทางสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมภายนอก

หากกล่าวถึงบรรทัดฐานที่เกี่ยวกับพฤติกรรมภายนอกตามหลักสังคมวิทยาแล้ว ก็จะมีเรื่องวิถีประชา จารีต และกฎหมาย พิจารณาดูเนื้อหาในสังคาลกสูตร จะเห็นวิถีชีวิตของ

คนในสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสังคมในสมัยนั้น เป็นสังคมพุทธ ผู้คนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักประจำใจ

วิถีประชา หรือวิถีชีวิตที่ปรากฏในพระสูตร เช่น

๑. การยึดมั่นในคำสอนทางศาสนา เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึงที่ใด ย่อมเกิดประโยชน์แก่ชนเป็นจำนวนมาก ประโยชน์ที่เกิดจากการที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึงที่ต่างๆ นั้น ถ้าพิจารณาที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ จะมี ๒ ลักษณะคือ ลักษณะที่ ๑ ผู้ฟังธรรมได้บรรลุธรรม เป็นพระอริยบุคคลระดับต่าง ๆ ผู้ฟังที่ได้รับผลลักษณะนี้ จะเป็นผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา ไม่มีอะไรมาทำอะไรให้กลายเป็นคนที่นับถือศาสนาอื่นได้ ลักษณะที่ ๒ ผู้ที่ได้ฟังธรรมแต่ไม่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลระดับใดระดับหนึ่ง แต่เป็นผู้มีความมั่นคงในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นอย่างไหนจาก ๒ ลักษณะ สิ่งที่เหมาะสมกันก็คือ กลุ่มชาวพุทธเหล่านี้ จะมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เช่น อนุภคปิณฑกเศรษฐี นางวิสาขา เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะยึดเอาคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางชีวิต และช่วยเหลือ ช่วยประกาศพระพุทธศาสนาตามกำลังสติปัญญา นอกจากจะมีบทบาทเหล่านี้แล้ว บุคคลเหล่านี้มักจะชักนำให้บุตรหลานของตน เข้าใกล้ชีวิตกับพระพุทธศาสนา และก็เป็นเรื่องแปลกว่า บางทีคนเหล่านี้ประสบปัญหา ที่จะให้บุตรหลานนับถือพระพุทธศาสนา บอกสอนอย่างไรก็ไม่สำเร็จ จึงต้องใช้กุสโลบายบางอย่าง เช่น อนุภคปิณฑกเศรษฐี จ้างนายกาละผู้เป็นบุตรให้ไปฟังธรรม

ในสังคาลสูตร เศรษฐีผู้เป็นบิดาและมารดาของสังคาลมาณพ ต่างก็เป็นพระโสดาบัน เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พยายามที่จะชักชวนบุตรชายให้เข้าใกล้พระสงฆ์ แต่บุตรชายก็ไม่สนใจ จนกระทั่งก่อนสิ้นใจบิดาสั่งให้ไหว้ทิศ ด้วยความหวังว่า ถ้าลูกชายตัวเองไหว้ทิศแล้ว จะเจอพระพุทธเจ้า แล้วจะชักถามกันแล้วบุตรของตนก็จะเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงว่าเศรษฐีใช้กุสโลบายให้บุตรไหว้ทิศ ดังนั้น การยึดมั่นในคำสอนทางศาสนา และพยายามปลุกฝังให้คนที่เกี่ยวข้องนับถือไปด้วย จึงเป็นวิถีประชาประการหนึ่งที่พบเห็นได้ แม้ในสังคมปัจจุบัน

๒. การไหว้ทิศ มีข้อน่าสังเกตว่า ทำไมสังคาลมาณพจึงเชื่อบิดา ? และสังคาลมาณพไหว้ทิศทั้ง ๖ เป็นเวลานานเท่าไร ? จากประวัติที่กล่าวมามานพน้อยไม่เคยสนใจที่จะเข้าใกล้พระพุทธศาสนา แต่พอบิดามารดาสิ้นชีวิตไป กลับรักษาคำพูดของท่านทั้งสองไว้อย่างดี ทำตามทีบอกได้อย่างไม่บกพร่อง จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า มาณพคิดได้ เพราะไม่มีใครแล้ว หรือจริงๆ แล้ว มาณพก็ไม่ได้มีข้อเสียหาอะไร นอกจากไม่สนใจพระพุทธศาสนาเท่านั้น ส่วนเรื่องอื่น ๆ ก็น่าจะดี ส่วนประเด็นที่ว่า ไหว้อยู่ยาวนานเท่าไรในคัมภีร์ไม่ได้ และนำคิดต่อไปว่า การไหว้ทิศเป็นพิธีกรรมของพราหมณ์หรือเปล่า ? ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง แสดงว่า บิดามารดาของสังคาลมาณพ น่าจะเคยนับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน ก่อนที่จะมานับถือพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่คุณรายงานคิดเห็นต่างไปจากตรงนี้ก็คือ จะเป็นไปได้ไหมว่า การไหว้ทิศ น่าจะสะท้อนสัญลักษณ์การดำเนินชีวิตบางอย่าง ตามความเป็นจริงแล้ว การกระทำบางอย่าง ไม่จำเป็นต้องอธิบายด้วยเหตุผล แต่ก็ได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน อย่างเรื่องเอกราชบาตร ถ้ามองว่าทำไม ก็ตอบว่าส่องตามที่บูรพาจารย์เคยทำมา ไม่ต้องมีเหตุผล อย่างเช่น ประเพณีของคนไทยบางอย่างก็ถือสืบต่อกันมานาน บางครั้งก็อธิบายด้วยเหตุผลไม่ได้ เช่น การเรียกขวัญข้าวเพื่อบูชาพระแม่โพสพ พอข้าวเริ่มออกรวง ก็จะเอาขนม เอากล้วย ไปเลี้ยงแม่โพสพ คนที่เป็นชาวนาก็จะได้รับการปลุกฝังมาเป็นช่วง ๆ แบบนี้ การไหว้ทิศอาจจะเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างหนึ่ง เหมือนอย่างมีพิธีหนึ่งในสังคมฮินดู ก็คือ การไหว้พระอาทิตย์ (สุรยนมัสการ) ถ้ายังไม่ได้ไหว้พระอาทิตย์ก็จะยังไม่เริ่มกิจการงานต่าง ๆ ประจำวัน ถ้าใช้หลักเทียบตรงนี้ก็กล่าวได้ว่า การไหว้ทิศคงมีมาก่อนสมัยพุทธกาลแน่นอน เพราะเวลาพระองค์มาสอนก็ทรงสอนให้ไหว้ทิศ ยืมคำที่ใช้มาก่อน แต่มาอธิบายความใหม่ ถ้าเอามิติเรื่องการไหว้ทิศมามองสังคมไทย ก็จะเห็นว่า มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายยุคสมัย สิ่งเหล่านี้ไม่ต้องมีคำอธิบายด้วยเหตุผล แต่มันคงอยู่ด้วยพลังศรัทธาของผู้ที่นับถือ

๓. การดำเนินชีวิต จากที่พิจารณาดูเนื้อหาในสังคาลสูตรแล้ว จะเห็นวิถีชีวิตประการหนึ่งของผู้คนในสังคม วิถีชีวิตที่ว่านี้คือชีวิตจะต้องมีขั้นตอนคือคำสอนตอนที่ว่าทิศ ๖ จะสะท้อนให้เห็นภาพลำดับขั้นการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดีคือ

ทิศเบื้องต้นคือมารดาบิดานั่น เปรียบเหมือนจุดเริ่มต้นของชีวิต มารดาบิดามีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรที่เกิดมาให้เจริญเติบโต เมื่อถึงวัยที่จะเข้าโรงเรียน ก็เข้าโรงเรียน ถึงตอนนี้เกี่ยวข้องกับทิศเบื้องขวา คือครูอาจารย์ เมื่อเรียนจบแล้วทำงานประกอบอาชีพ ก็เข้าสู่ระบบลูกจ้างนายจ้าง ถึงตอนนี้เกี่ยวข้องกับทิศเบื้องล่าง คือเจ้านายกับบ่าวไพร่ เมื่อทำงานสร้างฐานะแล้วก็มีครอบครัว ตรงนี้ก็เกี่ยวข้องกับทิศเบื้องหลังคือสามีภรรยา พอแก่ตัวลง ก็หันหน้าเข้าสู่หลักธรรมคำสอนในทางศาสนา ตรงนี้ก็เกี่ยวข้องกับทิศเบื้องบน

จากที่ยกมาเกี่ยวกับวิถีประชาในสังคาลสูตร พอจะมองเห็นได้ว่า วิถีประชาเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติก็อาจจะได้รับการติฉินนินทา ถูกตำหนิ แต่ก็ไม่ได้ผิดศีลธรรมอะไรมากมายรุนแรง

จารีต จารีตเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องศีลธรรม ความถูกต้อง ชอบชั่วดี เป็นสิ่งที่ต้องกระทำ ถ้าไม่ทำก็ถือว่าฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคม ในสังคาลสูตร มีเรื่องของจารีตทางสังคมที่ปรากฏอยู่ เช่น

๑. การเลี้ยงดูพ่อแม่ ถือว่าเป็นจารีตอย่างหนึ่งของสังคมไทย ดังปรากฏในทิศเบื้องต้นคือมารดา บุตรพึงบำรุงด้วยฐานะ ๕ อย่างคือ ๑) ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ๒) ช่วยทำกิจของท่าน ๓) ดำรงวงศ์สกุล ๔) ทำตัวให้เหมาะแก่การรับทรัพย์มรดก ๕) ทำบุญอุทิศให้เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว การเลี้ยงดูพ่อแม่มีอยู่ ๒ ช่วงคือ ช่วงที่ท่านมีชีวิตอยู่ และช่วง

ที่ท่านล่วงลับไปแล้ว พ่อแม่ถือว่ามีบุญคุณแก่บุตรมาก ใครที่ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ นับว่าเป็นคนอกตัญญู ผิดจารีตของสังคม ถูกประณามจากสังคม

๒. การแต่งงาน ปรากฏในทิศเบื้องหลังคือสามีภรรยา หลักปฏิบัติต่อกันระหว่างสามีภรรยาที่ตรงกันคือ การไม่นอกใจ การแต่งงานคือการที่หญิงและชายตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน เมื่อตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกันแล้ว ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่นอกใจกัน ชายหรือหญิงที่นอกใจกัน ถือว่าทำผิดจารีตของสังคม แม้อาจจะไม่ถูกสังคมประณามเพราะคนอื่นไม่รู้ แต่ก็เป็นที่ตราบาปในใจ

กฎหมาย กฎหมายเป็นสิ่งที่คนในสังคมต้องปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากไม่ปฏิบัติ หรือไปล่วงละเมิดเข้า ย่อมต้องรับโทษตามสมควร หลักคำสอนในสังคาลกสูตร มีบางข้อที่นำมาเป็นกฎหมายห้าม หรืออยู่ในรูปของกฎหมาย เช่น

กรรมกิลเลส ๔ มีข้อห้ามที่อยู่ในรูปของกฎหมาย เพราะศีล ๕ นั้น ๔ ข้อแรก ก็อยู่ในเรื่องกรรมกิลเลส ๔ มีข้อสังเกตว่า ตัวกฎหมายที่เกี่ยวกับกรรมกิลเลส ๔ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการฆ่า เกี่ยวกับการลักทรัพย์ เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เกี่ยวข้องกับเรื่องคำพูด จึงอาจกล่าวได้ว่า เนื้อหาของกรรมกิลเลส ๔ ถ้าใช้อยู่ในกรอบของศีลธรรม ก็เป็นหลักประกันทางสังคม ถ้าบุคคลไม่ทำตามก็จะได้รับโทษทางธรรม ถ้าเอาไปใช้ในมิติทางกฎหมาย การกระทำที่เกี่ยวข้องกับกรรมกิลเลส ๔ ข้อ ก็ย่อมต้องโทษทางกฎหมาย เช่น บุคคลฆ่าคนตายโยเจตนา ย่อมต้องโทษ จำคุก เป็นต้น

เรื่องอบายมุข ๖ อบายมุข ๖ ประการเป็นปากทางของความเสื่อมแห่งภคทรัพย์ อบายมุข ๖ บางข้อ ปัจจุบันถูกนำมาใช้ในรูปของกฎหมาย เช่น การเล่นเกมพนัน ปัจจุบันการเล่นเกมพนันถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ส่วนอบายมุขอีก ๕ ข้อ ไม่อยู่ในรูปของกฎหมาย

๓. บรรทัดฐานทางสังคมเกี่ยวกับพฤติกรรมภายใน เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต หรือสังคมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่สามารถมองได้ทุกสังคม บรรทัดฐานประเภทนี้ประกอบด้วย ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม และอุดมการณ์ ในสังคาลกสูตรมีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ เช่น

ความเชื่อ เป็นสิ่งที่คนในสังคมเห็นว่าดี และก็นับถือปฏิบัติกันมา ในสังคาลกสูตรมีเรื่องความเชื่อปรากฏในคำสอน เช่น

- ความเชื่อในเรื่องการทำตามบรรพบุรุษ ดังปรากฏในตอนต้นเรื่องที่ตั้งกาลมาณพ ไหว้ทิศทั้ง ๖ ตามคำสั่งของบิดา เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าไหว้ทิศทั้ง ๖ อย่างสม่ำเสมอ จะมีแต่ความสุขเจริญ

- การทำบุญให้แก่มารดาบิดาผู้ล่วงลับไปแล้ว เพราะมีความเชื่อว่า มารดาบิดาที่ล่วงลับไปแล้ว ท่านไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ รอรับส่วนบุญที่บุตรหลานอุทิศไปให้ และบุตรหลานก็มีความเชื่อว่า ดวงวิญญาณของพ่อแม่หรือบรรพบุรุษยังคงคอยปกป้องรักษาดูแลอยู่

ดังนั้น บุตรหลานจึงมีความเชื่อว่า การทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ จึงนำความปลอดภัย ความสุขมาให้ ทั้งยังเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูทวดเวทิด้วย

- การมีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย หรือเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์ ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง เพราะได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่ในหน้าที่ของสมณพราหมณ์ที่จะสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบอกทางสวรรค์ให้ เพราะความเชื่อเช่นนี้จึงทำให้คนในสังคมละอายชั่ว กลัวบาป

ค่านิยม เป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งดี เหมาะสมถูกต้อง บางอย่างอาจได้รับความนิยมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง บางอย่างได้รับความนิยมนานตลอด จนกระทั่งกลายเป็นวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของชีวิตไปเลยก็มี ในสังคาลงสูตร โดยเฉพาะในเรื่องทิต ๖ มีค่านิยมบางอย่างที่แม้กระทั่งปัจจุบัน ทุกสังคมก็ยังยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี ควรรักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป เช่น

- การให้การศึกษาเล่าเรียน ดังจะเห็นจากเรื่องทิต ๖ ทิตเบื้องหน้า หน้าที่ของมารดาบิดาข้อหนึ่งคือทำให้บุตรของตนศึกษาศิลปวิทยา เมื่อถึงสมัยพอที่จะศึกษาศิลปวิทยาได้ ปัจจุบันค่านิยมเรื่องการศึกษาเป็นสิ่งที่ทุกสังคมยอมรับ เพราะมีความคิดว่า คนที่มีการศึกษา จะเป็นผู้มีโอกาสดีกว่าคนที่ไม่มีการศึกษา การศึกษาเป็นใบเบิกทางชีวิตที่สำคัญ

อุดมการณ์ คือสิ่งที่สังคมทั้งหลายยึดถือปฏิบัติ ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ควรสร้างสรรค์ให้เกิดมีขึ้น เพื่อที่ว่าอุดมการณ์เหล่านี้จะเป็นตัวยึดหรือกำหนดสัญลักษณ์รูปแบบของสังคมได้ด้วย อุดมการณ์ในสังคาลงสูตร มีลักษณะเป็นภาพรวมของหลักคำสอน ที่ปรากฏในทิต ๖ พอที่สังเกตได้ ดังนี้

- ความกตัญญูทวดเวทิด จะเห็นได้ชัดในทิตเบื้องหน้าคือมารดาบิดา มารดามีหน้าที่เลี้ยงดูบุตร บุตรต้องกตัญญูทวดเวทิดต่อท่าน ความกตัญญูทวดเวทิด นับได้ว่าเป็นเครื่องหมายของคนดี

- ความขยันหมั่นเพียร ความเมตตา กรุณา เป็นหลักสำคัญที่ปรากฏในทิตเบื้องหน้าคือครูอาจารย์ การศึกษาเล่าเรียน ครูอาจารย์ ต้องมีความเมตตาต่อศิษย์เป็นสำคัญ ศิษย์ ก็ต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษา จึงจะประสบความสำเร็จ

- ความจริงใจ ความเสียสละ รวมไปถึงเรื่องการสงเคราะห์ หลักคำสอนเหล่านี้ จะปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป เช่น ทิตเบื้องหลังคือสามีภรรยา พึงมีความจริงใจ ความเสียสละ และการรู้จักสงเคราะห์แก่กัน

๕. สรุป

บรรทัดฐานทางสังคมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปความได้ว่า การที่สังคมใดสังคมหนึ่งจะเป็นสังคมดีนั้น จะต้องมึเกณฑ์มาตรฐานเพื่อให้คนในสังคมได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปในแนวเดียวกัน กฎระเบียบที่สังคมกำหนดขึ้น มีหลายระดับ ตั้งแต่เป็นสิ่งที่ควร

ทำ จะต้องทำ และจะต้องไม่ล่วงละเมิด ถ้าล่วงละเมิดก็จะถูกลงโทษ ในสังคาลกสูตร มีหลักคำสอนที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคมได้หลายหมวด ตั้งแต่เรื่องที่ไม่ควรปฏิบัติ เช่น กรรมกิเลส ๔ และเรื่องความสัมพันธ์ของบุคคลในทิศทั้ง ๖ เป็นต้น หลักจริยธรรมเหล่านี้ กล่าวได้ว่าเป็นแบบมาตรฐานที่จะไปวัดว่าสังคมนั้นเป็นสังคมที่พึงปรารถนาหรือไม่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

คณิต เขียววิชัย และคนอื่นๆ. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคนอื่นๆ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ณรงค์ เสียงประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑
ภาคใต้, กลุ่มวิทยาลัยครู. ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๒๔.

สุพิศวง ธรรมพันธธา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ภูมิไทย, ๒๕๔๓.

(๒) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

<http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc1/so31-1-3.htm>

<http://www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/225101/Leason5>

<http://www.pantip.com/café/religious/topic>